

ÚJ ÉLETRE FELTÁMADVA

Gondolatok Húsvét Kulturális Következményeiről

van Gogh: Lázár feltámadása (Rembrandt után)

Vincent van Gogh (1853-1890)

Vincent van Gogh *Lázár Feltámadása* című festményén meglepettséget és döbbenetet az, életnek és a halálnak a keveredését láthatjuk (vagy a halálnak és életnek a keveredését) olyan újfajta elrendezésben és módon, amit el sem hiszünk első látásra. A festmény uralkodó színe a citromsárga, mely egyszerre édes és savanyú. A másik meghatározó szín a zöld, ami az élet színe. Mikor valaki megnézi ezt a képet, arra a következtetésre jut, hogy a halálból való feltámadás nem tartozik szokásos megtapasztalásaink közé. Valami olyan eseményről van szó, ami ha megtörténne, felborzolná az idegeinket és megdöbbenene minket. Mi lehet ennek a jelentősége a mindennapi életre és az emberi kultúrára nézve? Rembrandt ugyanerről a témáról készült egyik vázlatán Jézust és tanítványait egy kőszirt hasadékanak bejáratánál láthatjuk. Lázár visszatért az életbe, a háttérben pedig a kősziklák között a hegy lankáin a város épületeit láthatjuk; folytatódik a kultúra. Rembrandt egyik kidolgozottabb rajzán Lázárt közelebről is szemügyre vehetjük.

Körülötte meglepődött arcokat látunk. Az egész jelenet középpontjában Jézus áll, amint megparancsolja a halottaknak, hogy támadjanak fel. Ez volt az a jelenet, amit van Gogh Rembrandttól kölcsönzött és a saját interpretációjában megfestett. Vincent van Gogh festményén a zoom-lencse effektus figyelhető meg. Ott vagyunk Lázárral együtt és hozzánk legközelebb az angyal áll. A kép közepén majd csaknem olyan nagyságban Lázár testvérét Máriát vagy Mártát láthatjuk, aki megdöbbenve néz bátyjára. Míg Rembrandt képének középpontjában Jézus áll, aki megparancsolja az új életre való feltámadást, addig van Gogh festményén a megdöbbsent testvér alakja a domináns. A háttérben nem fedezhető fel a 'szokásos kultúrát' ábrázoló jelenet, ahogyan azt megfigyelhettük Rembrandt vázlatán, sőt van Gogh inkább a napot, a hegyek, és a szántóföldek lankáit jeleníti meg ugyanazzal a citromsárga tónussal, amivel az egész feltámadást is megfestette. Az egész természet tanúja az eseményeknek. Ez után az első lépés után gondolhatunk bele mélyebben abba, mit is jelent mindez a kultúra számára. Vincent van Gogh egy kivételes ember volt, aki víziójában a hétköznapiság fölé emelkedett. A feltámadás jelenetét saját halálának évében festette meg.

Igaz és ésszerű

Amikor Pál apostol saját tárgyalásán védekezett Fesztusz és Agrippa kormányzók előtt, akkor azt mondta, hogy minden úgy történt, ahogyan a próféták megjövendölték: Krisztus feltámadt a halottak közül. Mikor ezt mondta, így kiáltott Fesztusz: "Bolond vagy te Pál!" - Pál így válaszolt - "Nem vagyok bolond, nagyra becsült Fesztusz, hanem igaz és józan beszédet szólok." (Ap.Csel. 26. fejezete, Új ford. 1996) Krisztus feltámadása a halottak közül igaz és ésszerű, ha Isten a hatalmas Teremtő, aki megtartja ígéreteit. Ez az egyik alapja annak, hogy a húsvéti eseményeket ésszerűnek nevezzük, a második pedig a tanítványok bizonyágtétele. Pál tudta, hogy mindkét alap fontos, ezért mondja szintén a Korintusbeliekhez írott első levelében a következőket (15. fejezet): "Ha pedig Krisztus nem támadt fel, akkor hiábavaló a mi igehirdetésünk, de hiábavaló a ti hitetek is. ...Ha csak ebben az életben reménykedünk a Krisztusban, minden embernél nyomorultabbak vagyunk."

Tisztában kell lennünk azzal a ténnyel, hogy Húsvét csoda, de ugyanakkor egy nagyon ésszerű esemény is. Csoda, mert Isten cselekedete és kegyelmi ajándéka, amit ennek a bűn és halál által uralt világnak ajánl fel. Ésszerű, mert ismerjük az Ő céljainak hatalmát és dicsőségét. Jézus Krisztus feltámadásába vetett hitünk nem mond ellent a logikának. A logika egy olyan kés, ami kétféle utat vághat. Tapasztalataink azt tanítják, hogy a halottak nem támadnak fel, a halottak teste, mint minden organikus anyag felbomlik. A porból porrá léttel jól ismert törvényszerűség. Ennek ellenére azonban tudnunk kell, hogy

tapasztalataink sokszor nem adnak teljes képet a valóságról. A Hold például egészen kicsinek tűnik, holott tudjuk, hogy sokkal nagyobb, mint ahogyan azt a földről látjuk. Számos esetben szembesülünk azzal, hogy az, amit tudunk csak nagyon kicsiny része a teljes igazságnak. Vajon mindent tudunk-e az életről és a halálról, Istenről és a világegyetemről, a bűnről és az ítéletről, a megváltásról és az újjászületésről? A tulipán hagymák télen élettelennek tűnnek, tavasszal azonban visszatérnek az életbe. Elképzelhető, hogy jelenlegi világunk a bűn és halál téli hótakarója alatt él, de Isten kegyelmi királyságának tavaszán majd újra kivirágzik? Az emberi élet nem több-e, mint tulipán hagyma? Más szavakkal: Isten lehetőségei messze meghaladják az emberi lehetőségeket. Máshogyan megfogalmazva: a tudományokban, technológiában elért emberi megértés nagyszerű előnyei azt sugallják, hogy ne gondolkozzunk lekicsinylően a Teremtő képességeiről!

Mik a Húsvét következményei?

A Heidelbergi Káté 45. kérdése szembesít bennünket ezzel, mely a következőket tartalmazza:

Mit használ nekünk Krisztus feltámadása?

Először: feltámadásával legyőzte a halált, hogy minket részesítsen abban az Igazságban, amelyet nekünk halálával szerzett.

Másodszor: az Ő ereje most minket is új életre támasz fel.

Harmadszor: Krisztus feltámadása a mi dicsőséges feltámadásunknak Bizonyos záloga számunkra.

Volt olyan időszak, amikor a bűnnel, halállal, Isten ítéletével, az örökkévalóság jelentésével úgy foglalkoztak, mint ami az élet központi problémája. Az ilyen kérdések mai technokratikus századunkban a mindennapi élet perifériáira szorultak. Az emberek fő problémái a táplálkozás, a ruházódás, a lakás miatti aggodás, és minekutána ezekért már nem kell többé aggodalmaskodniuk, akkor jöhetnek a következők: szép autó, szünidő, egy jobb ház és így tovább. Amikor Jézus a Hegyi beszédében ezekről szólt, az Ő végső tanítása az volt, hogy van egy jobb alap, amire ráhelyezhetjük az életünknek. Ez a jobb fundamentum pedig Isten királysága: Isten ígéretei és tettei ebben a világban és ezzel a világgal. Úgy tűnik, hogy a Húsvét arról beszél, hogy hol a helye az embernek ebben a világban. Szól továbbá a bűnről és kegyelemről, a jó és rossz erkölcsről (mi egy új életre vagyunk elhívva), és a jövőbe vetett reménységről. Mindazonáltal mi már Krisztus által új életre támadtunk

fel. Másféleképpen megfogalmazva azt is mondhatjuk, hogy Húsvétnek kulturális következményei vannak. Kétségen felüli az a tény, hogy Húsvét legmélyebb értelme Krisztus bűn és halál fölötti győzelme. A második jelentősége is fontosnak látszik, mégpedig, hogy új életre hív el. Az emberi élet mindig kulturálisnak tekinthető. Tudjuk, hogy a kultúrára sok minden hatással van és sok mindent foglal magába: családi modelleket, oktatást, technológiát, vallást, művészeteket, politikai nézeteket és még rengeteg mindent. A kultúrának részben a világnézetünk a formálója, továbbá teológiai látásunk is, ami nem más, mint annak a megértése, hogy a világ Istenhez tartozik, ami látásmódbeli különbséget von maga után az emberi civilizáció hosszú történelmében. Megtanulunk különbséget tenni az alapvető és az utolsó előtti között.¹ A társadalom nem kerülheti el a hitvallások hatását, függetlenül attól, hogy azok határozottan vallásos jellegűek-e vagy tartalmazznak-e némi szekularizált ideológiai nézeteket is.² Gyakran a kultúra nem más, mint autonómiánk keresése Isten Igéjétől függetlenül. Ezt fejezi ki a Bibliában Babel és Babilon története.³ Úgy gondoljuk, ha kulturális vagy katonai értelemben erős egy társadalom, mint a rómaiaké, vagy ha technológiailag fejlettek vagyunk, akkor képesek vagyunk minden problémára megtalálni a választ. A reneszánsz óta létezett egyfajta általános tudatosság a fejlődést illetően, a felvilágosodás óta azonban ez a fejlődésbe vetett bizodalom egy új hitté alakult.⁴ Isten közöttünk való jelenléte azonban valami mást mond el nekünk. Ebben az írásban azt a kérdést szeretném feltenni, hogy a keresztyén üzenet és a húsvéti esemény hogyan ékelődik be az emberi kultúrába. Mielőtt szemügyre vesszük a nyugati kultúrát, vizsgáljuk meg Pál apostol íghirdetését Athén kulturális központjában.

Pál Athénban: gondolatok Ap. Csel. 17:15-34-hez⁵

Soha nem jártam még Athénban, a régi épületek maradványainak képe azonban nagy hatást gyakorolt rám. Mindenki tudja, hogy Athén a görög bölcsesség központja volt, ahol Szókratész, Platón és Arisztotelész tanított, biztosan el tudják képzelni. Egy ember kora reggel a piac utcáján sétálgat. Talál magának egy helyet egy asszony mellett, aki éppen

¹ Dietrich Bonhoeffer, fordította: N.H.Smith, *Ethics* (SCM Press, 1985), Első rész:IV. Lásd még Carter és van Eyden, *Bonhoeffer's Ethics: Old Europe and New Frontiers* (Kampen:Kok, 1991).

² Lásd például, Max L.Stackhouse, *Creeds, Society, and Human Rights - A study in Three Cultures* (Grand Rapids:Eerdmans, 1984). Szintén található még utalást: H.R.Rookmaaker, *Modern Art and Death of Culture* (London: Inter - Varsity, 1970).

³ Lásd: Jacques Ellul, *The Meaning of the City* (Grand Rapids: Eerdmans, 1970).

⁴ Lásd: Bob Gouward, *Capitalism and Progress: A Diagnosis of Western Society* (Toronto: Wedge Pub., 1979).

⁵ A következő szemelvényt Pálról először Hollandiában publikálták *Opbouwban*, 1992-ben.

narancsot és olajbogyót árul. Néhány szamár fűgével megrakva poroszkál. Az utca másik oldalán egy ember halakat kínál. A cipész egy pár elhasznált szandált javít. Az az ember, akit sétálni láttunk a piacon elkezd beszélni az emberekhez. A hallgatósága nőttön nő. Mit gondoltok a mi városunk szabályairól? Miért élünk úgy, ahogyan élünk? Mérhető-e az igazság matematikailag? Az istenek tőlünk távol élnek-e vagy a közelünkben? Melyek a legmagasabb rendű értékek és erények?

Szókratész és Pál

Körülbelül így beszélhetett Szókratész az emberekkel. A város vezetői szemében nem volt örvendetes, amit tett. Éppen ezért halálra is ítélték. Az ellene szóló vádak a következők voltak: 1) Szókratész kritikai kérdéseiddel támadást indítottál az istenek ellen, 2) félrevezeted fiataljainkat, és arra tanítottad őket, hogy hozzád hasonlóan alkalmazzák a szofisták nézeteit.

Négy és félévszázad múlik el. Hosszú idő, de gondoljunk bele, hogy azokban a napokban a dolgok nem változtak olyan gyorsan, mint mai modern világunkban. Egy másik ember sétál a piactéren. Emberekkel beszélget ő is. Jézusról és a feltámadásról szól. Igen, ez nem más, mint Pál apostol egyik missziói útján. Pálnak szintén meg kellett magyaráznia tanításait a városi tanács, az Areopagosz előtt. Milyen fő pontokat említ meg? Jó néhányat, de ezek közül csak négyet szeretnék kiemelni.

Isten a Teremtő

Pál nem János 3:16-ról kezd el beszélni, hanem Genézis 1-ről. Az Úr Isten mindenek feletti Úr. A görögök a sok istenbe vetett hitükkel keveset tudtak erről, bár a filozófusok már szóltak a politeizmusnál magasabb rendű koncepcióról, amiben a filozófusok a dolgok elsődleges alapját, kiinduló pontját keresték. Pál azonban bővebben tájékoztat: Isten a Teremtő, aki nem azokban a templomokban lakik, amit mi építünk. Talán ez számunkra kellemetlen meglepetés. Még akkor is, ha oltárt emelünk az ismeretlen istennek, a felirat nem igazán mondja meg, hogy kiről is van szó. Ki ez az ismeretlen isten?

Emlékeimben él egyik Hondurasbeli barátom gyönyörű papagája. Tudott spanyolul beszélni, énekelni is (legalábbis az ének első sorát mindenképpen ismerte), és a madár éppen úgy nevetett, ahogyan a ház úrnője. Úgy tűnik számomra, hogy számtalan esetben inkább egyfajta papagáj-istent tisztelnénk, aki gyönyörű, aki aranykalitkában lakik (az egyház), és azokat a szavakat beszéli, amit mi tanítunk meg neki először.

Pál azonban azt tanítja, hogy Isten mindenek felett való, és messze a mi képességeink felett áll. Isten nem papagáj. Isten meghaladja a mi hatalmunkat, és egyáltalán nem utánoz minket. Ő a tejhatalmú Teremtő.

Az Úr Isten irányítja a történelmet

Az az elgondolás, hogy Isten irányítja a történelmet, újdonságként hatott az életről és halálról ciklikusan gondolkodó görögökre. Nekik meg volt a saját elgondolásuk az általánosan racionális logoszról vagy kozmikus törvényről. Ez azonban nem kapcsolódott szorosan isteneikhez. Az istenek maguk is az *anangké*, a sors hatása alá voltak rendelve. A görög isteneknek semmi közük nem volt a történelemben végbemenő 'fejlődési folyamatokhoz'. Pál azonban ezt mondja: "Az igaz Isten teremtette meg a nemzetek számára a helyet és időt (26.vers). Pál a történelemnek egy olyan irányú mozgásáról beszél, ami egy cél felé halad, és aminek keresztül kell mennie Isten ítéletén. (31) Ebbe beletartoznak a nemzetek történelmei is! Ez aztán a megdöbbentő! Miért van az, hogy a kelet-európai nagy változások 1989-ben következtek be és nem 30 évvel korábban vagy 20 évvel később? A történelemnek meg van a maga titokzatossága. Természetesen Gorbacsovnak és Jelcinnek is meg volt és van mindebben a saját szerepe. Gyakran azonban mégis úgy látszott, hogy az egész másképpen fog alakulni. Mi pedig semmit sem vagyunk képesek meghatározni a jövővel kapcsolatban. Egy nagy visszakanyarodás is lehet. Felsorolhatunk számos lehetőséget, de nem tudjuk pontosan meghatározni, milyen irányba fog elmozdulni a történelem. A történelemnek van egyfajta titokzatossága, és Pál hangsúlyozza, hogy ebben Isten is részt vesz.

Hogyan vélekedünk a személyes megtérésről?

Pál valami csodálatos dologról beszélt, ami a művelt görög vezetőket mélyen elgondolkoztatta. Azt is megmutatta, hogy az evangélium mennyire személyes. Mindig a szívet célozza meg. "Isten parancsolatai mindenhol minden embert bűnbánatra szólítanak fel". A bűnbánat annyit tesz, hogy megfordulunk és egy új irányt választunk. Az egyik alkalommal, mikor Hollandiában voltam vonatra szálltam, hogy megtartsam a vasárnapi istentiszteletet az egyik templomban, ami körülbelül egy órányira volt. Egyszer át kellett szállnom és ekkor vettem észre, hogy véletlenül rossz vonatra ültem, ami éppen az ellenkező irányba tartott, mint ahova én készültem. Természetesen a következő állomásnál leszálltam és egy másik vonattal visszamentem! Ez az, amit a bűnbánat jelent. Nem haladhatunk mindig ugyanabba az irányba. Gyakran változtatnunk kell az irányunkon, különösen erkölcsi értelemben. Pál azt mondja, hogy ez az igaz Istenhez való megtéréssel kezdődik el, aki a Teremtő és Megváltó.